

MAGYAR TÉMÁK A MATICA SRPSKA LETOPISÁBAN
(1849—1867)

Szomszédos népeinkkel való viszonyokban egyetlen időszak sem annyira gazdag történelmi eseményekben, mint a címben megjelölt két évtized. A viszonyok hőfoka a kezdőponttól kiindulva fokozatosan majd ugrásszerűen növekszik, hogy tetőfokát elérve kishíján visszazuhanjon a semmibe. A forradalom véres összetűzése után Bach abszolutizmusa már a felezmélés, a hibák felismerésének és a sötét szemlélődésnek a periódusa, azonban az a tudat, hogy a rendőrállam homályában egyik is másik is mindent elvesztett, fokozatosan kiegyenlíti mindkét fél törekvéseit, és felderíti a puskapor által elsötétült viszonyokat. A bécsi udvar politikájának tarthatatlansága egybehangolja lépéseiket, és társadalmi tetté érleli azt az együttes ellenállásban. A belső nyomás Ausztriában és a külső vereségek az 1860-as évek elején az alkotmányosság bevezetését eredményezik. Ekkor kezdődik a Habsburg-császárság nagy átszervezése, amelyben a szerbek elvesztették fiktív autonóm Vajdaságukat is, de épp ezért igen konkrét politikai, nemzeti és szellemi egységet teremtettek meg. Végérvényesen beérik a magyar és a szerb liberális mozgalom szoros együttműködése, valamint a közös állásfoglalás meggyőződése is, s ez a közelség egészen az 1867-es osztrák—magyar kiegyezésig mind szembeötlőbb. A kiegyezéssel azonban a két nép viszonyát újból mérgezi a szűkkeblűség, s utaik csaknem merőben eltérnek.

A történelmi átalakulások és válságok nem kerülnek el a Matica srpskát sem, hiszen a társadalmi változások egyben a Letopis arculatát is megváltoztatják, 1948-ig a folyóirat rendszeresen negyedévenként jelent meg. Ugyanebben az évben a márciusi események előtt csak egy számot közölnek. 1849-ben nem jelenik meg, ismét csak 1850-ben újítják fel. Szerkesztője most már másodízben az irodalmár, jogász és politikus dr. Jovan Subotić. Az intellektuális levertség ideje nem teszi lehetővé nagyobb számú munkatárs egybegyűjtését, a cenzúra korlátai közé szorí-

tott és a történelmi események láttán megbotránkozott írók elhallgatnak. Többségükkel Subotić nincs közvetlen kapcsolatban, jómaga Bécsben él, a folyóirat Pesten jelenik meg, a szellemi élet lelassult, elfojtott impulzusai főleg Újvidékről és Karlócáról érkeznek. Subotić a hagyományokhoz igazodott, a Letopist tudományos humanisztikus folyóiratnak tekintette.

Elsődleges össz-szláv jellegét már első szerkesztősködése alkalmával (1842—1847.) enyhén nemzeti irányba terelte, és ezt ez alkalommal is kihangsúlyozta. A szerkesztésében megjelenő Letopis telített volt a nemrég lezajlott történelmi eseményekkel, ez érthető, hiszen Subotić jelentős egyéniség volt a szerb mozgalomban, s nem véletlen, hogy a szerkesztésében megjelenő folyóirat első száma (1850. 81. sz.) különösen ilyen szempontból szemléltető jellegű. Ügyszólván az egész füzetet az 1848/49-es eseményeknek szentelte, a folyóirat szerkesztése pedig nagy hozzáéréssel és figyelemmel készült. Gondolatait a cenzúrával szembeni óvatosságból szépirodalmi adalékokkal illusztrálja, az események történelmi lényegét dokumentumokkal igyekszik megvilágítani, és ezekkel kíséri megindokolni mindkét fél álláspontját —, közli a szerbek májusi gyűlésének szabályait, de ugyanakkor Kossuthnak 1849 májusában Debrecenben Perczel tábornokhoz intézett nyilatkozatát is megjelenteti. Célja, hogy a szerb mozgalmat megvédje a „rebellis” jelzőtől, ezért közli a szerbek számára kiadott császári nyilatkozatot, a császári bizonylatokat a pátriárkák és hercegek választásáról, valamint a külügyminiszter Stadion gróf Rajačić pátriárkához és Supljiko herceghez intézett leveleit. Mindezek a dokumentumok a szerb akciók legitimitását hivatottak igazolni.

Subotić, hogy közelebről megvilágítsa a szerb kérélmeket egy felterjesztést szerkesztett, melyet Petar Ivačkovićyal együtt, mint a szerb Fő bizottság felhatalmazottja élőszóban nyújtott be báró Dobelhof miniszternek 1848 júliusában. Subotić a szöveg dokumentum-jellegénél fogva abba a kivételes helyzetbe került, hogy némi változást eszközöljön a forradalom utáni időszak azon részein, amely a szerb—magyar összetűzésre vonatkozik. A dokumentumszöveg hetven oldalát ügyesen és jól titkolt tendencia nélkül szerkesztette, ugyanis a háborús eseményekről nem jelentet meg egyetlen szerb dokumentumot sem, hanem csak a mozgalom kezdetéről, 1848-ból származó polgári-adminisztrációs rendeleteket tesz közzé. Másfelől lefordítja Kossuth akció jellegű és katonai rendeltetésű levelét, melyet Perczel tábornokhoz intézett. Az okiratok ily módon történő kiválasztásával egyfelől kissé szépíti az eseményeket, másfelől pedig legdramatikusabb megvilágításba helyezi őket, ezen kívül Subotić még két szöveget szentel az 1848/49-es eseményeknek. A szám első lapján szerepel a Május elseje 1848-ban című költemény, bár költői

formában és költő tolla által íródott, ennek ellenére a szövegnek úgyszólván semmi köze a költészethez, tulajdonképpen egy a szerb mozgalom kezdetét, ennek tolmácsolását és a szerb—magyar viszonyokat megénekelő verses krónikáról van szó.

Másik szövegével Subotić a Letopisban egy új műfajt honosít meg, a novellát. A Magyar lány (Mađarica) cím már önmagában is elegendő ahhoz, hogy ezúttal valamivel többet szóljunk erről a prózáról. Subotić szentimentális-romantikus elbeszélése a háborús események idején játszódik: egy szerb ifjú és egy magyar lány tragikus szerelmének története. A férfi szerep a hősiesség, a mártírság, a női pedig mély odaadás és önzetlen érzelmesség megtestesítője. Mindketten ugyanabban az időpontban vetnek véget fiatal életüknek, az ifjú a börtönben, hogy elkerülje a szégyenteljes akasztást, a lány pedig apja otthonában, aki egyike volt azon esküdteknek, akik részt vettek az ifjú politikai elítélésében.

Ha a Letopis teljes szöveggörnyezetében vizsgáljuk meg az elbeszélést, szinte önkéntelenül felvetődik a kérdés, vajon a novella fabulája valójában olyan naiv és érzelgős konstrukció, mint ahogy az első benyomás alkalmával szembeötlik. Vajon Subotić célja nem az volt-e, hogy a szerb ifjú és a magyar lány szerelmének történetével, mely a tragikus pusztulásig, a halálban való egyesülésig vezet, kifejezze az 1848/49-es véres eseményeket a történelmi tragikus egybeesés és a két nép természetes érzései felett elkövetett erőszakot? A füzet végére hagyva az elbeszélést nem volt-e szándékában a történelmi dokumentumokban kifejtett tragikus valóság érzelmi bizonyítása? Minden bizonnyal ilyen szándék vezérelte, azonban nincs rá igazi bizonyíték.

Tartalmi szempontból a Subotić szerkesztésében megjelenő Letopis következő két száma is (82. sz., 83. sz.) az 1848/49-es időszakhoz kapcsolódik. Egyik dokumentum a másikat követi, s ezekhez csatlakozik Kossuthnak 1848. július 11-én, a népképviselési országgyűlésen elhangzott beszéde is. Subotić kommentár nélkül közli a lefordított szöveget. Meglepő, hogy Subotić ilyen rövid távlatból mekkora fontosságot tulajdonít ezeknek a dokumentumoknak, és két év után a mozgalom minden ügyiratát „népi emlékeknek” nevezi, megjelentetésükkel rendkívül nagy szolgálatot tett mind a későbbi, mind a mai jugoszláv és magyar történetírás számára. Ki tudja, mi maradt volna meg belőlük. Subotić a dokumentumokon kívül megjelentet néhány cikket az 1848/49-es periódus eseményeiről és fontosabb egyéniségeiről, így pl. Eszék feladásáról, Stefan Glavaš őrnagyról, valamint Pétervárad ostromáról. Mindezek a szövegek Subotić aláírása nélkül jelentek meg, hiszen már a 86-os számban szerkesztői munkáját értelmezve, félreérthetetlenül kijelentette, hogy a Letopis minden munkatársának nevét saját szövege alatt tünteti fel. Így

járt el a 82-es szám esetében is, amikor a Soldatenfreund bécsi folyóirat „Háború az osztrák monarchia déli részén 1849 tavaszán” című cikket közölte (jelige -in-).

A következő öt szám, melyet Subotić szerkesztett 1853-ig a felmondásáig szintén a történelmet és dokumentumokat boncolgatja, azonban 1848/49-es szerb mozgalmat illusztráló szövegek mellett, már találkozunk olyan írásokkal is, melyek a horvát—szerb és a horvát—magyar viszonyok szellemét tükrözik, tehát fokozatosan kiszorítja a forradalmi eseményekkel kapcsolatos szövegeket a Letopis lapjairól. Bőségesen kezd közölni középkori dokumentumokat a magyar és szerb állam viszonyairól. Hunyadi idejéből származó okmányokat jelentet meg, s különösen Hunyadi és Brankovics György (Djuradj Branković) szerb fejedelem kapcsolatáról írt nagy előszeretettel. Mindez várható volt, Subotić legkiválóbb történelmi értekezését is a Hunyadiakról írta, melyet a Letopis két száma közölt 1847-ben. A középkori szövegek majdnem felét, szám szerint hetet a magyar történész Fejér György Codex diplomaticus Hungarie című munkájából veszi át és ebből fordítja. A középkori és 1790-es temesvári szerb kongresszus dokumentumainak megjelentetésével az volt a célja, hogy ezekkel is bizonyítsa a dél-magyarországi szerbség törvényes jogait. Ugyanakkor a múltnak ilyenforma megvilágítása rámutat a két nép történelmének közös eseményeire, korábbi közelségére és egymásrautaltságára. A Subotić szerkesztésében megjelenő Letopisban rendkívül kevés irodalmi melléklet van, legtöbbször a népdal, és mivel Subotić a Letopist nemzetiségi folyóiratnak tekintette, ezért a költői termékeknek csak akkor adott teret, ha eredetiek és tökéletesek voltak, s mint ilyenek, a népi költészeti szellemet tükrözték. Szerencsére a fiatal Jovan Jovanović verseit is ilyeneknek tekintette, aki 1852-ben szerepelt először a Letopisban. A következő évben már Djura Jakšić is csatlakozik hozzá, azonban Subotić annyira ragaszkodott a Letopis hagyományos arculatához, hogy a szépirodalmat szinte teljesen kiszorította lapjairól, a már említett Magyar lány című elbeszélésén kívül Subotić még három saját szövegét jelenteti meg. Mindhárom az 1848/49-es események idejében játszódik, természetesen a magyar szereplők is megjelennek, azonban mellékfigurák hordozói és eléggé vázlatosak. Annak ellenére ezeket az elbeszéléseket is (Arsza úr, Két fivér, A hősnő) a Letopisban megjelent magyar témák közé soroljuk.

Az 1854-ben megjelenő Letopis első számát (89. sz.) a Szentendrén született és itt jogászként működő Jakov Ignjatović szerkesztette. Az 1848/49-es mozgalomban állandóan a szerb nacionalizmus és a magyar patriotizmus között ingadozott, s ennek következményeként volt kénytelen Franciaországba emigrálni a forradalom után. Ignjatović a Letopisnak öt számát készítette elő, majd felmondta szerkesztői állását. Az

1849-es emigráció miatt minden valamennyire is érzékeny témától tartózkodnia kellett.

A folyóiratot illetően nem voltak különösebb elképzelései, valójában Subotić irányvonalát követte az elsődlegesen tudományos folyóiratét, melybe csak ritkán kerül szépirodalom. Ehhez tartja magát, bár utópisztikusnak találja a szerb értelmiségi réteg irodalom iránt tanúsított fásult és közömbös viszonyulása közepette. Hogy jobban megvilágítsa a szerbek múltját és szűkebb hazáját, Ignjatović egyik Szentendréről szóló cikkében egész sor adatot és dokumentumot közöl a Rákóczi felkelés idejéből, melyek főleg Szentendrere és Budára vonatkoznak, említést tesz ezenkívül a két város céhrendszeréről is. Különösen érdekes Bercsenyi Miklós tábornok szentendrei szerbekhez intézett felszólítása, melyben Rákóczi Bécs ellen folytatott harcában való együttműködést szorgalmazta. A dokumentumot két nyelven nyomtatták, magyar eredetiben és Ignjatović kiegészítő szöveggel ellátott fordításában, azonban nem ez az első eset, hogy a Letopisban hosszabb szöveg jelenik meg magyar nyelven, már 1848 előtt is történt hasonló és nem tekinthető Ignjatović különleges eljárásának bizonyítékeként, ugyanis a dokumentumok zömét eredetiben (latinul, németül) és fordításban is közölte. A magyar szöveget csupán az autentikusság miatt közli.

A Letopis költészetet, műfordítást kizáró jellege mellett, mégis Ignjatovićnak adatott meg az a dicsőség, hogy lehetővé tette egy Petőfi vers első szerb nyelvű megjelentetését, Jovan Jovanović fordításában az 1855-ben megjelent 91. szám közli Petőfi A csárda romjai című versét, melyet a szerkesztő rövid ismertetése kísér, melyben Petőfi költői nagyságát, verseinek népszerűségét méltatja, hogy ezáltal is elősegítse a két nép kulturális közeledését. A Letopis néhány számában fog megjelenni (92., 93., 94., 96. és 97.) Ignjatović Brankovics György (Djuradj Branković) című regénye, mely a nemzeti romantika terméke, s nem véletlenül választotta regénye hőségül Ignjatović azt a fejedelmet akinek kapcsolatai az északi szomszédokkal voltak legszorosabbak, sőt jómaga is magyar hűbérúr volt. A regény megjelenésével párhuzamosan Obernyik Károly is közzéteszi Brankovics György című drámáját. Obernyik drámájának és Egressy Gábor kitűnő alakításának tudható be, hogy Brankovics György alakja a jószomszédsági viszonyok szimbólumává válik. Ezért sorolhatjuk Ignjatović regényét is a két nép kölcsönösségének jegyében született alkotások közé. Ignjatović lemondásával a Maticát ismét kétségek gyötrik a Letopis szerkesztőjét illetően. Ideiglenesen Subota Mladenovićot bízzák meg a szerkesztéssel, aki a Matica odaadó hivatalnok a Tököly diákokthon felügyelője volt. Megfelelő felkészültség és a szerkesztői munkához szükséges autoritás hiányának ellenére a Letopis három számát nagy szorgalommal és igyekezettel készítette elő.

Sajátos koncepcióról nem lehet beszélni, hiszen ha létezett is, ilyen rövid idő alatt nem tudta kibontakoztatni. Voltak olyan megjegyzések, melyek ugyan közelállnak az igazsághoz, miszerint Mladenović mindennemű alaposabb válogatás nélkül közölt írásokat, s így a folyóirat azt jelentette meg, ami beérkezett.

Mindenesetre azonban nem véletlenül közölte le a Letopis 95. számában Kondor Lajos Vitkovics Mihály emléke című szövegének fordítását, mely főként tájékoztató és életrajzi jelleggel bírt, s melyet a tudományos igényektől mentes Vasárnapi újság közölt. Mladenović teljes egészében hozza a szöveget, és a Vitkovics versekből kiragadott idézeteket párhuzamosan közli szerb és magyar nyelven. A szöveghez kiegészítésként mellékelte jegyzet feltárja az igazi közeledés szándékát.

„Ez az emlék világosan feltárja, hogy sorstársaink, a magyarok értékelni, becsülni s méltányolni tudják a múlandó eseményeket, az irodalmi együttműködés útját egyengetik, s így idővel a sebek, a sérelmek elsimulnak, s a szeretet a barátság megújulásához vezetnek. És bár a Letopis következő számában ilyen irányban nem tesz további lépéseket, mégis ez a gesztusa előrejelezte a Letopisban 1858-ban bekövetkezett változásokat, amikor a Matica titkára a tudós Jovan Djordjević — az újvidéki gimnázium addigi tanára, később a szerb állandó színház megalapítója és Szerbia oktatásügyi minisztere — lett. A művelt és haladó szellemű Djordjević világosan felismerte, hogy reformokra van szükség a Maticában és a Letopisban, azonban hathatós munkája ellenére kénytelen volt egy év után felmondani állását. Három számot szerkesztett, s ebben a periódusban kétségkívül ezek a legértelmesebb füzetek. Djordjević megkísérelte népszerűvé és olvasottá tenni a Letopist, megtartotta ugyan tudományos jellegét, azonban a tartalom elevenségével jól válogatott belletrisztikai betétekkel sikerült közelebb hoznia az olvasóközönséghez. Ugyanakkor ezzel a módszerrel nagyszámú munkatársat toborzott — 14-en vannak, ami a korábbi időszakhoz viszonyítva elég nagy számnak tűnik — mégpedig haladó értelmiségiek csoportját, akik irodalmi téren a romantikát és Vuk Karadžić reformjait vallották magukénak. Közöttük van Laza Košić is, a szerb romantika nagy alakja első megjelentetett verseivel. A nacionalista orientáció és a szlávok szellemi kölcsönösségének elképzelése mellett, Djordjević volt az, aki a Bécs ellen folytatott harcban elsőként szorgalmazta tudatosan a szerb és a haladó magyar körök együttműködését, s ezt tettel is bebizonyította a Letopisban. Már az első szám bővelkedik magyar témákban. Első helyen Arany János Toldijáról írt kritikáját kell kiemelnünk, melyet Zmaj fordított le. A mű dicsérete mellett megfogalmazta a fordítás máig is érvényes tömör, precíz értékelését. Ez az első, Zmaj fordításában megjelent könyv valamilyen módon a közeledés könyve volt, s az első magyar

irodalomból készült fordítás a forradalom utáni időszakban, melyet a magyar közvélemény is forrón üdvözölt, s ezt Djordjević sem mulasztotta el kihangsúlyozni, hiszen bemutatása alkalmával a Szépirodalmi Közlöny elismerő szavait idézi. Bár terjedelem tekintetében Djordjević recenziója szép hozzájárulás a két kultúra közeledéséhez, csakhogy éppenséggel egyedülálló jelenség a Letopisban, hiszen ugyanebben a számban Djordjević az új magyar könyveket két oldalon, míg az összes többi külföldön megjelent újdonságokat csak egy oldalon ismerteti. Ezek tudományos könyvekről készült bibliográfiai jegyzetek, mégis nagy jelentőségűek. A rövid hirdetések rovatában írt Tomosy Anasztászról, a magyar mecénásról, valamint a szerb népdalok magyar fordításairól közölt egy bővebb jegyzetet. Kondor Lajos fordításainak említése pedig alkalmat nyújtott Kazinczy szerb népdalokról vallott nézeteinek interpretálására. Djordjević eredetiben közli a szöveget, hiszen a szerb értelmiség szinte kivétel nélkül tudott magyarul. Kondor fordításai egyben lehetőséget nyújtottak az irodalmi együttműködés felhívására: „Mi a magunk részéről nem maradunk adósaik. Továbbra is figyelemmel kísérjük a magyar irodalmat és legszebb darabjait átültetjük, hogy környezetünkben is virágozzanak, illatozzanak, mert ami szép és teljes érvényű, azt terjeszteni kell, amilyen egyetemesen csak lehet.”

A szöveg befejező részében Djordjević a magyar irodalom akkori állását vizsgálja, mely szerint a forradalom utáni időszakban sokban gazdagodott. A Letopis következő számában (98. sz.) részletes kivonatokat és fordítást közöl a XVI. században élt történész, latintudós Szerémi György krónikájából, mégpedig olyan részeket válogat, melyek a szerb történelem alakulásában is fontos szerepet játszottak. Szándékát világosan feltárja már a bevezető részben. „Szerémi György ebben a könyvében a szerbek és magyarok között a közvetítő szerepét vállalta” továbbá, hogy „Számára a szerbek és magyarok majdnem egyek”. Hasonlóan vélekedhetnénk Djordjević szerkesztői munkásságáról, hiszen míg a szerkesztésében megjelent első számban csak a cseh, a szlovén és szerbhorvát folyóiratok és lapok bibliográfiáját közölte, addig ebben a számban a lengyelen és oroszon kívül a magyart is megjelenteti, tehát a szláv nyelvek mellett csak a magyart veszi figyelembe. Az 1859-ben megjelenő 99. számot Djordjević nem egyedül készítette elő. Antonije Hadžić fejezte be, a Matica újdonsült titkára és a Letopis új szerkesztője. Ebben a füzetben jelenik meg Czuczor Gergely egy költeménye Zmaj fordításában. Djordjević egy részletesebb írásában a magyaroknak a szerb irodalom iránt tanúsított érdeklődéséről szól, melyet oly sokoldalú érdeklődésének a szerb irodalom iránt Úrházy György kezdeményezett Jókai támogatásával, az együttműködés szellemét pedig híven tükrözték Kondor és Ács Károly fordításai. Török János egy cikkében

részletesen foglalkozik a Maticával, s ebből az írásból vesz át néhány mondatot Djordjević is, valamint Úrházy Keleti népek című könyvének egy nagyobb részét is átülteti szerb nyelvre. Djordjević ezzel az írásával is a szellemi értékek cseréjére hívja fel a figyelmet. Antonije Hadžić a Letopis e számának elkészülése után Zmaj Toldi fordítását méltatja. Ez már sorrendben a könyv második ismertetése, melyet a Letopis közölt. Djordjević ismertetésével ellentétben Hadžićé kifogyhatatlan a dicséreteken, elége kritikátlan és teljesen leíró jellegű.

Hosszú, terjedelmes idézetekkel (kilenc versszakkal egyszerre) igyekeznek azt a tételt igazolni, miszerint Zmaj egyes jeleneteket „sokkal elevenebben, erőteljesebben és jellegzetesebben oldott meg, mint Arany.” Hadžić ilyenfajta értelmezése méltán rávilágít egész írói és szerkesztői munkásságára is. Többnyire érzelmektől átítatott, kevés szakértelemről tanúskodik. Bár jóindulata kétségtelen, mégis úgyszólván feleslegesen jelenteti meg írását, hiszen a könyv már régóta megjelent, és a Letopis már megjelenésekor beszámolt róla. Azonban Hadžić szerkesztőségi munkája mindig is nélkülözötte a rendszeresség és választékosság elvét. Arra törekedett, hogy Djordjević irányvonalát kövesse, hiszen ő is a haladó liberális polgári értelmiség első csoportjához tartozott. Ám Hadžić túl hosszú ideig marad a Letopis élén, először tíz évig, majd később még majdnem húsz éven keresztül. Nyilvánvaló, hogy munkáját a megengedettnél nagyobbfokú rutinszerűség jellemezte.

Az első négy évben (1860—63) a Letopis rendszeresen félévenként jelenik meg, majd évente csak egyszer, míg az 1867., 68. és 69-es évet egy számban összegezi.

A Letopis körüli tevékenysége úgyszólván teljesen háttérbe szorul az új folyóirat, a népszerű Matica megjelentetési gondjai következtében, mely 1865-ben jelenik meg Hadžić szerkesztésében. A Matica szépirodalmi folyóirat, így a Letopis megőrizhette tudományos jellegét. Ezért a Letopisban csak néhány, a magyar irodalomból vett fordítást közöl, Petőfi két versét (A rab oroszlán 103. sz., A téli esték 108. sz.) és két költeményt Aranytól (A walesi bárdok 107. sz. és A rab golya 104. sz.) Jovan Jovanović Zmaj fordításában. Hadžić, aki jól ismerte a magyar irodalmat, s főként a magyar írókat, gyakran tájékoztatta olvasóit a magyar kultúra eseményeiről. Ő írta meg Reguly Antal, Teleki László, Szemere Pál, Széchényi István és Szalay László nekrológiáját. A magyar folyóiratokból olykor egész oldalakat fordított, így például a Magyar Sajtóban megjelent Úrházy cikket is, melyben a Sava Tekelija ünnepegről ír, ezenfelül megemlékezett Kazinczy születésének százéves évfordulójáról is. Rendszeresen tájékoztattott a Matica srpska, a magyar intézmények és egyének együttműködéséről. Kétségtelenül Hadžić nagy teret szentelt a magyar témáknak, már amennyire ezt a folyóirat tudo-

mányos jellege lehetővé tette. Mégis a Djordjević szerkesztésében 1858-ban megjelent *Letopis* száma jelenti a kölcsönöség tetőfokát.

Hadžić a magyar irodalom iránti affinitásáról a *Matica* című folyóiratban tett tanúbizonyságot; 1868-ig a lap minden évfolyamában közölt néhány magyar alkotást, főleg terjedelmesebbeket, sőt egész regényeket is saját fordításában.

A két kultúra közeledését szolgáló munkáját siker koronázta, megválasztották a Kisfaludy-Társaság tagjának, azonban az 1867-es kiegyezés és a politikai elhidegülés folytán, ezek a törekvések megszakadtak a *Letopis*-ban és a *Maticá*-ban is. A magyar irodalom iránti érdeklődés a *Letopis*-ban csak a 90-es években élénkül fel újra, de ekkor már a párhuzamosan megjelenő többi folyóirat következtében nem talált olyan visszhangra, mint a címben megjelölt periódusban.

Fordította *Pribilla Valéria*

Rezime

Mađarske teme u *Letopisu Matice srpske* 1849—1867.

Vreme o kome je reč u članku gusto je protkano istorijskim promenama. Odnosi dvaju naroda, posle krvavih sukoba, naglo se poboljšavaju, kulminiraju šezdesetih godina, da bi posle austro—mađarske nagodbe 1867. opet počeli da se hlade.

Letopis od 1849—1853. uređuje Jovan Subotić. Objavljuje čitav niz dokumenata o odnosima Srba i Mađara u revoluciji, ali i u starijim vremenima, koristeći mađarske izvore. Uz to, među beletrističkim priložima, kojih je inače veoma malo, nalaze se i tekstovi sa mađarskom tematikom.

Jakov Ignjatović kao urednik *Letopisa*, mada oprezan prema cenzuri zbog svog tek prestalog emigrantskog statusa, piše dosta o prošlosti Srba u Mađarskoj, objavljuje jedan duži mađarski dokument u originalu i u prevodu, štampa prvi (Zmajev) prevod jedne Petefijeve pesme na srpskohrvatski uz pohvalan komentar o značaju mađarskog pesnika revolucije. Svojim romanom o Đurđu Brankoviću, koji je bio i srpski vladar i feudalni posednik u Mađarskoj, doprinosi da se ta istorijska ličnost shvati kao izvestan simbol bliskosti, u čemu je imao paralelnih pokušaja i u mađarskoj literaturi.

Subota Mladenović, inače malo značajan kao urednik, prevodi u *Letopisu* jedan mađarski članak o Mihailu Vitkoviću, uz komentar koji poziva na zbliženje putem književnosti i zaboravljanje međusobnih sukoba.

Njega nasleđuje Jovan Đorđević koji je prvi svesno, pa i u *Letopisu*, gajio težnju političkog zbliženja s mađarskim naprednim krugovima u zajedničkom otporu protiv Beča. Piše opširnu kritiku o Zmajevom prevodu Aranjevog speva *Toldi*, objavljuje opširne izvode iz hronike mađarskog istoričara latiniste iz XVI veka Đorđa Sremca (Szerémy György) birajući delove koji ilustruju za-

jedništvo življenja dvaju naroda u daljoj prošlosti, daje preglede mađarskih knjiga i časopisa, piše o interesovanju mađarskih književnih krugova za srpsku literaturu, objavljuje prevode beletrističkih dela mađarske književnosti. Sve to samo u tri knjige *Letopisa*.

Antonije Hadžić, koji je 1859. godine prihvatio *Letopis*, uređivao ga je kao naučni list, pa objavljuje malo beletrističkih tekstova; od prevoda sa mađarskog samo dve Petefijeve i dve Aranjeve pesme. Međutim, on dosta živo prati zbivanja u mađarskoj kulturi, piše čitav niz nekrologa mađarskim ličnostima, prevodi jedan važan mađarski članak. Posle nagodbe, međutim, zbog ohladnih političkih odnosa, ni Hadžić ne nastavlja tendenciju zbližavanja, tradicionalnu u *Letopisu* još od Subotičeva vremena, mada je zbog svojih zasluga za mađarsku kulturu bio biran za člana Kišfaludijevog društva u Pešti.

Brojevi *Letopisa* iz 1858. godine koje je uredio Jovan Đorđević kulminacija su zbliženosti *Letopisa* sa mađarskom kulturom. Nema sumnje da je ovaj ugledni časopis veoma mnogo doprineo poboljšanju međusobnih odnosa Mađara i Srba i njihovom međusobnom upoznavanju i zbližavanju.

Резюме

Венгерские темы в летописи „Матица српска” с 1849—1867 г.

Период, о котором идёт слово в статье, исполнено историческими изменениями.

Отношения двух народов после кровавых столкновений, стремительно улучшаются, и достигают кульминацию шестидесятых годов, чтобы после австро-венгерских соглашений в 1867 году снова началось отчуждение.

Летопись с 1849—1853 г. редактирует Йован Суботич. Публикует большое количество документов об отношении сербов и венгров в революции, но и в древних времён, употребляя венгерские источники. Кроме того, между беллетристическими приложениями — которых иначе мало —, находятся и тексты с венгерской тематикой.

Йаков Игњатович как редактор *Летописи*, хотя осторожный к цензуре из-за своего только-что законченного эмигрантского статуса, много пишет о прошлом сербов в Венгрии, публикует один длинный венгерский документ в подлиннике и в переводе, печатает первый перевод одного из стихотворений Петефи на сербохорватском языке и благодарный комментарий о значении венгерского поэта революции.

Своим романом о Дюрђе Бранковиче, который был и сербский монарх и феодальный помещик в Венгрии, содействует в том, чтобы эта историческая личность воспринялась символом близости. Таких тенденций было и в венгерской литературе.

Субота Младенович, — кстати меньше значительный как редактор, переводит в *Летописи* венгерскую статью о Михаиле Витковиче, и даёт комментарий вызывающий на сближение через литературу и забывание междоусобные столкновения.

По его следам шёл Йован Дёрдевич, который и в *Летописи* свестно питал тяготение политического сближения с венгерскими прогрессивными общественными слоями в совокупном сопротивлении против Вена. Пишет подробную критику о переводе Змайа поэмы Арань Йаноша „Толди”,

опубликует обширные выводы из хроники венгерского историка латиниста XVI века Дьердя Сремца (Szerémy György) выбирая отрывки, иллюстрирующие жизненные общности двух народов в дальнейшей прошлости, даёт обзор венгерских книг и журналов, пишет об интересовании венгерских литературных слоев к сербской литературе, публикует переводов беллетристических произведений венгерской литературы. Всё это во три книги *Летописи*.

Антоние Хаджич, принявший *Летопись* в 1859 году, редактировал его как научный журнал и поэтому публикует мало беллетристических текстов. Из венгерских переводов публиковал только двух стихотворений Петефи и двух стихотворений Арань Йаноша. Между тем он с живостью следит за событиями в венгерской культуры, пишет целый ряд некрологов о венгерских личностях, переводит одну важную венгерскую статью. После соглашений из-за охладнейших политических отношений, ни Хаджич не продолжает тенденцию сближения, традиционную в *Летописи* ещё из периода Суботича, хотя из-за своих заслуг для венгерской культуры был выбран членом общества Кишфалуды в Пеште.

Номеры *Летописи* из 1858 года, отредактированные Йованом Дёрдевичем, являются кульминацией сближения *Летописи* и венгерской культуры. Этот известный журнал, без сомнения, очень много содействовал в улучшению междусобных соотношений венгров и сербов, и то их познакомлению и сближению.